

таті – активу і пасиву. Відбувається процес відокремлення форми від змісту, тобто наявних активів від джерел їх утворення (капіталу). Доступними є активи – їх склад, структура та розміщення. Щодо пасивів підприємства проблематичним є питання власного і позикового капіталу та де вони знаходяться.

Обмеженість балансу. Дані бухгалтерського балансу характеризують фактичний фінансово-економічний стан господарюючого суб'єкта в певний момент часу. Проте у проведенні оцінки стану справ на підприємстві і його майнової незалежності важливим є поділ на власне і позикове майно у розрізі їх різновидності. Тобто в активі відображається тільки перелік оборотних і необоротних засобів, проте щоб прив'язати відповідний вид майна з конкретним джерелом фінансування є неможливим.

Звідси випливає, що певний вид активів не пов'язаний з конкретним видом капіталу, тому бухгалтерський баланс односторонньо інформує своїх користувачів про фінансово-економічний стан підприємства.

Умовність підсумку (валюти) балансу. З балансу неможливо прослідкувати із-за яких чинників відбулися зміни у валюті балансу. Для їх визначення необхідне залучення додаткової (нетрадиційної) інформації або застосування передбачених для цього конкретних прийомів фінансового аналізу.

IV. Висновки. З вищенаведеного ми бачимо, що бухгалтерський баланс є специфічний, умовний та, на нашу думку, потребує належного опрацювання складності та недоступності, яке призведе до спрощення у визначенні оцінки наявних фінансових ресурсів підприємства, складу і структури їх розміщення та джерел формування, а також виявлення на-

прямків руху фінансових потоків. Для цього ми вважаємо потрібна, перш за все, певна реструктуризація статей балансу, яка б відповідала вимогам і завданням, що ставляться до проведення такого роду аналітичних процедур. По-перше, як уже зазначалося, бухгалтерський баланс по своїй природі є статичний, а фінансові ресурси знаходяться в постійному русі, тому для характеристики процесу їх формування і розміщення необхідно досліджувати зміни в структурі балансових об'єктів. По-друге, в баланс не включаються доходи і витрати, які розглядаються, відповідно, як джерела і форми розміщення фінансових ресурсів. Якщо доповнити класичний бухгалтерський баланс витратами (в активі) і доходами (в пасиві), то в його правій частині будуть зображені всі джерела, які забезпечують надходження фінансових ресурсів у підприємство, а в лівій – та форма розміщення, в яку вони втілені в даний момент часу. Валюта такого роду балансу буде показувати загальну величину одержаних і, відповідно, вкладених фінансових ресурсів даного підприємства на конкретний момент часу. Даний показник можна визначати як фінансовий потенціал підприємства і застосовувати в аналітичних цілях.

1. Ковалев В.В. Финансовый анализ: методы и процедуры. – М.: Финансы и статистика, 2001. – 560 с.

2. Ришар Ж. Аудит и анализ хозяйственной деятельности предприятия / Пер. с франц. / Под ред. Л.П. Бельх. – М.: Аудит, ЮНИТИ, 1997. – 375 с.

The principles of enterprise" financial flows forming in the process of economic activity realization are considered. Particular features of its representation in accounting and during the process of financial accounts are mentioned.

Косаревич О.П.

БЮДЖЕТ РОЗВИТКУ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

Стаття присвячена бюджетній самостійності місцевих бюджетів в Україні. У статті розглянуто механізм формування бюджету розвитку для реалізації програми соціально-економічного розвитку територій, зміцнення матеріальної бази регіону.

Ключові слова: місцевий бюджет, поточний бюджет, бюджет розвитку, план розвитку інфраструктури.

I. Вступ. Важливою передумовою побудови демократичної держави є фінансова неза-

лежність органів місцевого самоврядування. Фінансовий бік незалежності місцевих органів влади є визначальним. Від фінансових можливостей залежать у кінцевому підсумку їх реальні владні функції. Сукупність фінансової незалежності місцевих органів влади характеризує незалежність держави в цілому, потенційні можливості її економічного розвитку, рівень демократичних прав і свобод громадян. Держава не може успішно розвиватися та економічно процвітати, не даючи гарантій фінансової незалежності місцевим органам влади. Це об'єктивна необхідність формування нових економічних відносин.

Фінансову незалежність місцевого самоврядування треба розглядати насамперед як економічний простір для його діяльності у межах певної території на принципах економічної ефективності та доцільності. Реальність економічної, у тому числі фінансової незалежності органів місцевого самоврядування можлива за дотримання таких принципів:

– місцеві органи влади потребують значних власних джерел доходів, що відповідають їх повноваженням;

– будь-яке рішення, що приймається органами законодавчої чи виконавчої влади, якщо воно передбачає проведення певних витрат, повинно обґрунтуватися розрахунками про обсяги фінансування з одночасним виділенням джерел фінансування;

– широка участь підприємницьких структур, які розміщені на даній території, у фінансовому забезпеченні надання послуг віднесених до компетенції місцевих органів влади.

Фінансове забезпечення економічного і соціального розвитку певної території потребує координації всієї системи фінансових ресурсів. Необхідно створити єдину систему фінансової інформації, в основу якої мають бути покладені балансові рахунки з визначенням обсягу фінансових ресурсів регіону і напрямків їх використання. На базі цієї системи повинен бути побудований ефективний механізм, що забезпечував би формування реальної та достатньої фінансової бази відповідних територій і служив би регулятором розподільчих процесів в умовах ринкових відносин.

II. Постановка завдання. Метою дослідження є проблеми формування місцевих бюджетів, серед яких – формування бюджету розвитку, ресурси якого спрямовуються на розбудову місцевої соціальної та виробничої інфраструктури.

III. Результати. Прийняття в 1996 році Конституції України (ст.142), закріплення в ній інституту місцевого самоврядування та його матеріальної та фінансової основи обумовило необхідність невідкладного практичного розв'язання проблем становлення місцевих фінансів, організації фінансової системи на принципово нових засадах, що слід підкреслити особливо. Адже місцеві фінанси є тільки у країнах, які взяли за основу модель «відносної автономії», тобто якщо держава визнає право на автономію місцевих органів влади, якщо вона розмежовує функції та завдання, що покладаються на центр і території [1].

Прийняття Бюджетного кодексу України, котрий визначає нову систему міжбюджетних відносин на основі подальшої децентралізації функцій і повноважень між різними рівнями органів влади та наближення суспільних послуг до місця їх безпосереднього споживання, посилення ролі місцевого самоврядування через запровадження прозорості та стабільної системи взаємовідносин між державним та місцевими бюджетами дозволив залучити активність територіальних громад до наповнення бюджетів, і в першу чергу на видатки, що не враховуються при визначенні міжбюджетних трансфертів. З прийняттям Бюджетного кодексу знайшло своє відображення одне з концептуальних положень місцевого самоврядування – закріплення джерел доходів для здійснення органами місцевого самоврядування власних повноважень (доходи, що не враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів).

У відповідності із Європейською Хартією Самоврядування (ст. 3), «місцеве самоврядування означає право та здатність місцевих органів влади в межах закону керувати суттєвою часткою громадських справ на свою власну відповідальність та в інтересах місцевого населення. Це право повинно реалізовуватися радами чи зборами, які складаються із

членів, вільно обраних таємним голосуванням на основі прямого, рівного, загального виборчого права, і які (ради чи збори) можуть мати підконтрольні собі виконавчі органи...»[4]. Найбільш значущою ідеєю цієї концепції є те, що права та здатність повинні бути жорстко пов'язані між собою, а саме, усі права, що відносяться до самоврядування повинні відображатися в реальних можливостях виконання державних завдань.

Місцеві самоврядування в Україні зараз користуються значною свободою у вирішенні питань про те, скільки коштів витратити на ту чи іншу статтю функціональної класифікації. Бюджетний кодекс пропонує продовжувати цю практику на тій підставі, що посадові особи місцевих органів влади чіткіше можуть окреслити видаткові потреби своїх громадян, ніж центральні органи. Тож трансферти є нецільовими (дотація вирівнювання) і не обмежуються жодними умовами. Це положення Бюджетного кодексу відповідає статті 9 Європейської Хартії про місцеве самоврядування, яка встановлює: «Трансферти по можливості не мають бути зарезервовані на фінансування заздалегідь визначених проектів. Надання трансфертів не повинно позбавляти місцеві органи влади однієї з основних свобод – на свій розсуд проводити політику в межах своєї власної юрисдикції» [4].

Окрім того, реалізуючи положення статті 143 Конституції України та статті 63 «Закону про місцеве самоврядування» [3], Бюджетний кодекс надає місцевій владі дієвий важіль у здійсненні довгострокової програми соціально-економічного розвитку. Йдеться про механізм формування та виконання бюджету розвитку місцевого самоврядування. Ресурси цього бюджету спрямовуються на розбудову місцевої соціальної та виробничої інфраструктури (доріг, сфери обслуговування тощо). Тобто, формується майбутній профіль ефективної діяльності міста чи району – туризм, транспортні перевезення тощо, а отже, створюється такий необхідний ринок праці. Звичайно, найефективніше це зробити пліч-о-пліч з малим та середнім бізнесом. Підприємці, зрештою, і підказують бажаний напрямок розвитку, вкладаючи кошти чи виступаючи виконавцями замовлень.

Отже, Бюджетний кодекс закладає підвалини для нової стратегічної політики органів місцевого самоврядування. Ця політика тісно пов'язана з підтримкою і розвитком підприємницької діяльності – малого і середнього бізнесу, як ключового елементу в економічному піднесенні територіальної громади.

Статтею 71 Бюджетного кодексу України визначено конкретні джерела формування бюджету розвитку місцевих бюджетів та напрями, за якими можуть витратитися його кошти [2].

Надходження до бюджету розвитку місцевих бюджетів включають:

- кошти від відчуження майна, яке знаходиться у комунальній власності, в тому числі від продажу земельних ділянок несільськогосподарського призначення;
- надходження дивідендів, нарахованих на акції (частки, паї) господарських товариств, що є у власності відповідної територіальної громади;
- кошти від повернення позик, які надавалися з відповідного бюджету до набрання чинності цим Кодексом, та відсотки, сплачені за користування ними;
- кошти, які передаються з іншої частини місцевого бюджету за рішенням відповідної ради;
- запозичення, здійснені у порядку, визначеному Кодексом та іншими законами України (крім випадку, передбаченого статтею 73 Кодексу);
- субвенції з інших бюджетів на виконання інвестиційних проектів.

До витрат бюджету розвитку місцевих бюджетів належать:

- погашення основної суми боргу відповідно Автономної Республіки Крим та місцевого самоврядування (крім боргу, що утворюється за умовами, визначеними статтею 73 цього Кодексу);
- капітальні вкладення;
- внески органів влади Автономної Республіки Крим та органів місцевого самоврядування у статутні фонди суб'єктів підприємницької діяльності.

Поточний бюджет покриває щоденні витрати на надання послуг, в той час як бюджет розвитку фінансує нерутинні витрати на роз-

виток інфраструктури, громадські споруди, обладнання, викуп земельних ділянок. Розвиток інфраструктури стосується публічних інвестицій, як - от шляхів, водозливів, водогону та каналізації, очисних споруд, зовнішнього освітлення, утилізації твердих побутових відходів, нових транспортних маршрутів.

З-поміж цих чотирьох видів публічних інвестицій, розвиток інфраструктури є найважливішим для найбільшої кількості людей. Всі отримують користь від добрих шляхів, водозливів, водогону і каналізації, та освітлення вулиць.

Розвиток інфраструктури не лише вдосконалює якість життя, але й створює чимало передумов для діяльності підприємств. Добрі шляхи скорочують витрати і підвищують швидкість доставки виробів, даючи змогу продавати їх на регіональних та національних ринках. Якщо підприємства здатні розширити свої ринки збуту, вони можуть повністю використовувати свої потужності та обладнання, що підвищує їх продуктивність. Вигоди від побудови громадських споруд, придбання обладнання менш вагомі та очевидні, проте не менш важливі. Новий будинок реєстрації актів громадянського стану чи палац творчості для дітей та юнацтва може стати гордістю громади; а придбання обладнання для лікарні чи комп'ютерних класів для школи забезпечить якісно новий рівень послуги, крім цього підвищить вартість майна. Капіталовкладення в енергозберігаючі технології заощадять кошти.

Для прикладу, більшість урядів у США розрізняє інвестиційні і поточні видатки. Уряди на рівні штатів і місцевого самоврядування відокремлюють інвестиційні і поточні видатки з кількох причин. По-перше, капіталовкладення часто фінансують з разових, цільових джерел. Відокремлення статей на придбання капітального обладнання сприяє тому, що доходи з цільовим призначенням на капітальне обладнання справді витрачають на ці потреби. Другою причиною відокремлення бюджету розвитку і поточного бюджету є відмінність у процесах ухвалення рішень. Підготовка бюджету розвитку включає підготовку переліку проектів, потім їх ранжування: всі проекти або майже всі порівнюють

один з одним. За мірою фінансування і виконання проектів, до переліку додають нові програми, і процес повторюється. За винятком складання бюджету за пріоритетами, програми не порівнюють одні з одними і не ранжують; програми як правило тривають щороку, то ж нема великої потреби готувати перелік програм і визначати їх пріоритетність.

Третьою причиною окремого процесу складання бюджету розвитку є те, що його часівки відмінні від графіку поточного бюджету. У поточному бюджеті все відбувається протягом одного бюджетного року: інвестиційні проекти, навпаки, можна планувати і здійснювати роками. Далекосяжні планування і пергляд потрібні з кількох причин. По-перше, будь-які помилки в інвестиційному проекті можна виправити лише чималим коштом. Помилку з поточному бюджеті можна виправити протягом року, або переглянути наступного року. По-друге, інвестиційні проекти особливо з розвитку інфраструктури вимагають до координації, вимагають пильної уваги щодо повноти дій. Наприклад, проекту замінити дорожнього покриття може передувати заміна труб водогону і каналізації.

Графіки виконання цих двох бюджетів також різняться, бо капіталовкладення часто відбуваються нерівномірно. Бюджет розвитку дозволяє органам влади планувати далеко наперед порівняно з поточним бюджетом, що дозволяє заощаджувати кошти на великі програми або розподіляти витрати на них більш рівномірно на період у кілька років. Нарешті, інвестиційні проекти, які часто потерпають від надмірних витрат, потребують щільнішого нагляду, ніж постійні програми. Окремий бюджет розвитку заохочує пильний нагляд за виконанням проекту; крім того, це дає можливість вести окремий облік інвестиційних проектів, що сприяє здійсненню контролю за рівнем витрат.

IV. Висновки. Проаналізувавши процес формування та виконання місцевих бюджетів, зокрема бюджету розвитку, можна сказати, що місцеві бюджети – це не просто балансові розрахунки доходів і витрат, які мобілізуються і витрачаються на відповідній території, а й важлива фінансова категорія, основу якої становить система фінансових відносин що стосується

дається між місцевими та державним бюджетами, а також усередині сукупності місцевих бюджетів. Місцеві бюджети є головним каналом доведення до населення кінцевих результатів суспільного виробництва, спрямованих на суспільне споживання. Саме через них суспільні фонди споживання розподіляються в територіальному розрізі, тобто між окремими адміністративно-територіальними одиницями і соціальними групами населення. Крім того, саме з місцевих бюджетів фінансується розвиток галузей виробничої сфери, в першу чергу місцевої промисловості і комунального господарства.

Основою нової моделі формування місцевих бюджетів мало б стати посилення зацікавленості органів місцевого самоврядування у зростанні власних доходів. Актуальним є пошук додаткових джерел до бюджетів усіх рівнів, які б стимулювали збільшення обсягів виробництва, валової доданої вартості, залучення інвестицій, збільшення рівня доходів населення відповідно до інноваційного напрямку економічного розвитку.

Пріоритетним щодо реформування є визначення оптимального розподілу податків між рівнями бюджетів та їх спрямування до доходів місцевого бюджету: з метою інноваційно-інвестиційного розвитку територій закріпити за місцевими бюджетами частки надходжень податку на прибуток підприємств до обласних та районних бюджетів. Закріплення таких надходжень за відповідними бюджетами сприятиме соціальному розвитку та створюватиме економічну активність в регіонах.

З метою економного та ефективного використання коштів субвенцій капітального характеру, створення умов для співфінансування регіональних програм, спрямованих на соціально-економічний розвиток територій, пропонується створювати Державний та місцеві фонди регіонального розвитку. Тому необхідно в подальшому підвищувати інвестиційну складову місцевих бюджетів та удосконалювати інституційні засади формування видаткової частини місцевих бюджетів з метою посилення інноваційного розвитку територій.

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – С. 141.

2. Бюджетний кодекс України. – К.: Велес, 2004. – 64 с.

3. Закон України «Про місцеве самоврядування» від 21.05.97 № 280/97-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1997. – № 24. – С. 170.

4. Європейська хартія про місцеве самоврядування, ратифікована Законом України «Про ратифікацію Європейської хартії про місцеве самоврядування» від 15.07.97 № 452/97-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1997. – № 38. – С. 249.

5. Концепція реформування місцевих бюджетів // www.afu.org.ua

6. Бюджетний кодекс України: закон, засади, коментар / За редакцією О.В. Турчинові і Ц.Г. Огня. – К.: Парламентське вид-во, 2002. – 320 с.

The article is devoted budgetary independence of local budgets in Ukraine. In the article the mechanism of forming of budget of development is considered for realization of the program of socio-economic development of territories, strengthening of financial base of region.

Калашнікова Л.Г.

СТАНОВЛЕННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ НЕДЕРЖАВНОГО ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В УКРАЇНІ

У статті розглянуто процес становлення недержавного пенсійного забезпечення в Україні, його соціальну значимість, джерела формування, регіональне розміщення, тенденції та перспективи розвитку у контексті реформування вітчизняної пенсійної системи.

Ключові слова: соціальна політика, соціальний захист, пенсійна система, недержавні

пенсійні фонди, недержавне пенсійне забезпечення.

I. Вступ. В структурі соціального захисту населення важлива роль належить пенсійним системам як державної, так і недержавної форм. Соціальна значимість пенсійної системи визначається тим, що вона захищає життєво важливі інтереси майже 14 млн. українсь-